

МБОУ Сунтарская средняя общеобразовательная школа №2 им. И.С. Иванова
с дошкольными группами муниципального района «Сунтарский улус (район)» Республики Саха (Якутия)

Рассмотрено на заседании МО учителей

Руководитель МО Андреева С.И. (Андреева С.И.)

« 31 » августа 2016 г.

Согласовано _____

Зам. директора по УМР Данилова И.Е.

« 31 » авг. 2016 г.

«Утверждаю» _____

Директор школы Иванов В.Р.

« 31 » августа 2016 г.

Рабочая программа
Предмет: *литературное чтение на языке саха*
2016-2017 уч.г.

Учитель начальных классов
Андреева Саргылана Ивановна
Стаж работы: 23 года

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Рабочая программа по курсу «Литература аабыыта» для 3 класса разработана в соответствии с требованиями ФГОС НОО на основе авторской программы Л.В.Захаровой и У.М.Флегонтовой.

Рабочая программа рассчитана на 34 часа в год.

Для реализации программного содержания используются:

Захарова, Лариса Васильевна. Литература аабыыта: 3 кылааска уерэнэр кинигэтэ: икки чаастаах. /Л.В. Захарова, У.М. Флегонтова; – Дьокуускай: Бичик, 2015.

Промежуточная и итоговая аттестация осуществляется согласно уставу ОУ и Положению о порядке и проведении аттестации обучающихся начальных классов.

Всего часов по программе 34 ч.	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть
	9 ч	7 ч	10 ч	8 ч
Дано уроков фактически:				
Не выполнено (указать причину)				

Үлэлиир бырагыраама (1-4 кылаас)

Үөрэх предметин өйдөбүлэ

Үлэ бырагыраамата Федеральной государственной үөрэх стандартыгар, „Россия гражданинын личноһын сиэрин-майгытын сайыннарыга уонна иитиигэ Концепциятыгар,, , үөрэх предметин үөрэтии түмүктэригэр олобуран сурулунна.

Бастакы сүһүөх оскуолаба литературнай аабыы сүрүн предметтэртэн биирдэстэрэ, икки хайысханы тутуһар: уус-уран айымньыны үөрэтии уонна тылы сайыннарыы. Предмет оҕо ааһар үөрүйэбин, тылынан уонна суругунан санатын сайынналар сүрүн оруоллаах. Оҕо оҕо ааһар уонна тиэкини кытта үлэлиир үөрүйэх инмит эрэ буоллабына атын предметтэргэ ситиһиилээхтик үөрэнэрэ өйдөнөр.

Литературнай аабыы предмет оҕо сааһыгар сөптөөх өйү-санааны, айар, толкуйдуур дьоһуру, майгыны-сигилини сайынналар, аабыы эйгэтигэр киллэрэр, кинигэбэ интэриэһи үөскэтэр, ааһар баһаны олохсутар, уус-уран айымньы тыл искусствота буоларын өйдөтөр, тылын-өһүн, оҕо бэйэтэ сайдар, дьону кытта бодоруһар кыабын олохсутар. аабыы оҕо лиичинэс быһытынан сайдарыгар, тулалыыр эйгэтин өйүнэн-сүрэбинэн, дууһатынан ылынарыгар суолтата улахан. Бу этиллэр сана литературнай аабыы предмет сүрүн сыалын быһаарар:

- аабыы араас көрүнүн олохсутуу;
- уус-уран айымньы тиэкиһин кытта үлэбэ оҕо тылын-өһүн сайыннарыы;
- араас көрүннээх информациянан үлэлиир үөрүйэхтэри сайыннарыы;
- оҕону уус-уран айымньыга сыһыарыы, айымньыны истэргэ, тылга болҕомтолоох буолууга иити;

оџо тус олоџун айымнџы нџнџе сир-майгы сыаннастарынан байытыы;
 оџо литературатын эйгэтигэр киллэри; кинигэџэ интэриэни, ситимнээхтик, тиһиктээхтик ааџар баџаны үөскэтии;
 тиэкиһи уонна кинигэни кытта үлэлиир үөрүйэџи инэри, үөрэх уонна научнай-познавательнай тиэкиһинэн үлэ бастакы үөрүйэхтэрин олохсугуу.

Маннайгы кылааска буукубаар кэнниттэн үөрэх дьылын иккис анаарыгар литературнай ааџы предметин үөрэтии саџаланар. Уус-уран айымнџыны ааџан, үөрэнээччи айымнџы ааптарын, дьоруойдарын кытта сэхэргэхэр, дьоруойдары кытта алтыһар, сир-майгы өрүттэрин, кинилэр сыһыаннарын ырытан, тоџо итинник буолбутун, ол суолтатын, төрүөтүн өйдүүр буолар.

Уус-уран айымнџы тыл искусствота буоларын ааџы уроогар ааџан, тыл уроогар ырытан, айымнџыны ырытар үлэџэ тылы тэннээн, ааптар этэр санаатын, изйиитин өйдүүр. Үөрэнээччи айымнџы дьоруойдарыгар бэйэтин сыһыанын быһаарар, суруйааччы уонна айымнџы туһунан санаатын этэн, сыһыанын көрдөрөр.

Предмет сүрүн ис хоһоонун араас оџо литературата (*саха, Саха сирин хотугу омуктарын, Россия араас омуктарын, тас дойду суруйааччыларын айымнџылары*), научнай-популярнай айымнџылар арыяллар. Уус-уран уонна научнай-биллэрэр айымнџылары иэннээн көрүү тыл искусствотын диринник өйдүүргэ көмөлөһөр. „ Литературнай ааџы,„ предмети атын предметтэри („Культура,„ „Тулалыыр эйгэ,„ „Музыка,„ „Уруһуй,„) кытта ситимнээх диэн өйдөбүлү үөскэтэр.

Литературнай ааџы предмет ис хоһооно:

1. Сага үлэтин көрүннэрэ. Бодоруһуу култуурата.
2. Тиэкиһи кытта үлэ көрүннэрэ. Сага-ингэ үлэтэ.
3. Уус-уран айымнџыны кытта үлэ. Кэрэ эйгэтэ уонна сир-майгы өртүгэр үлэ.
4. Оџо ааџар эйгэтэ. Ааџы култуурата.

Бастакы салаа - Сага үлэтин көрүннэрэ. Бодоруһуу култуурата. Манна оџо ааџар уонна суруйар, истэр уонна санарар, араас ситуацияларга сага араас көрүнүн туһанарга туһуланар. Бырагыраама таска сүһүөхтээн ааџыттан сыһыа бүтүн тылынан, онтон интонация, ааџы тэтимэ, ис хоһоонноохтук ааџы, сыһыа искэ ааџыга болџомто уурар, бастакы сүһүөх саха оскуолатын үөрэнээччитэ мүнүүтэџэ ааџар нуорматын, быһа холоон биэрэр. Оскуоланы бүтэрэр үөрэнээччи быһа холоон мүнүүтэџэ 80-100 тылы ааџар. Маннык нуорма оџо бэйэтигэр эрэллээх буолуутун, аахпыт тиэкиһин ис хоһоонун өйдүүрүн, үөрэх тиэкистэрин кытта үлэџэ көбүлүүр.

Предмет ис хоһоонугар *исти* диэн сала ирдэбил быһыытынан бэриллэр. Бу сала оџо тылга, дьон санатыгар болџомтолоох буоларын, этиллибит кэрчик үрүн санаатын араарарын, өйдүүрүн, ырытарын, өйдөммөт түгэннэ туоһулаһар ыйытылары биэрэрин ирдиир. сананы сайыннарыы (*бэйэ санаатын этии, ыйыты биэри, ыйытыга эппиэт, кэпсэтиһи, кэпсээһин*) сага этикетын кытта быстыспат ситимнээхтик бэриллэр. Үөрэнээччи сангарын иннинэ тугу этиэн баџарарын толкуйдаан, ырытан, хонтуруолланан, атын киһини болџойон истэн, кэпсэтэр киһитигэр убаастабыллаахтык сыһыаннаһан иитиллэрэ эрэйиллэр.

Улахан болџомто сурук үлэтигэр ууруллар. ааџы уроогар үөрэнээччи аахпыт тиэкиһигэр олоџуран бэриллэр тиэмэџэ бэйэ санаатын, аахпыттан, өйтөн (*ойуулаан, ырытан, кэпсээн*) суруйа үөрэнэр. Бастакы сүһүөх оскуолаџа оџо истэр, ааџар уонна суруйар дьөџурун сайыннаранар.

Иккис салаа –«Тиэкиһи кытта үлэ көрүннэрэ. Сага-ингэ үлэтэ»

Уус-уран айымнџыны кытта үлэџэ үөрэнээччи тиэкиһи чаастарга үллэрэ, чаастарга аат биэрэ, былаан оноро, аахпыт тиэкиһи кылгатан уонна сиһилии кэпси, сүрүн санаатын араара уонна ону бэйэ тылынан этэргэ үөрэнэр. Бу сала тиэкис араас көрүнүн өйдүү *ойуулуур, ырытар, кэпсиир*), тиэкис аатын ис хоһоонун кытта ситимнии, үөрэх научнай-биллэрэр уонна уус-уран тиэкиһи араара, суолтатын быһаара үөрэнэр. Үөрэнээччи бодоруһуу арааһын, сыалын-соругун өйдүү үөрэнэр, учуутал көмөтүнэн кэтээн көрөр.

Үһүс салаа –«Уус-уран айымньыга кэрэ уонна сиэр-майгы иитиллиитигэр үлэ» оҕо уус-уран айымньы нөҥүө сиэр-майгы туһунан өйдөбүлэ кэнииригэр, эстетическай уонна айар дьоһура сайдытыгар туһуланар. Оҕо уус-уран айымньыга да, биллэрэр да тиэкискэ тулалыыр эйгэ ойууланар ньыматын араара, уратылаһар өрүтүн өйдүү, бэйэ тиэкиһин оноро үөрэнэр. Бырагыраама оҕо уус-уран литературатын кытта буолбакка, искусство атын көрүҥнэрин тиэкистэрин (айымньыларын) кытта билсириннэрэр.

Үөрэнээччи уус-уран айымньыны научнай-биллэрэр ис хоһоонноох тиэкистэн араара үөрэнэр. Уус-уран айымньы – ааптар айымньыта, кини баай тыл-өс көмөтүнэн тулалыыр эйгэ уонна дьон араас сыһыанын, ааҕааччыга үтүө сыаннастары, майгыны-сигилини инэрэр, кэрэбэ угууар искусство ураты көрүҥэ диэн өйдүүр. Литературнай ааҕы ис хоһоонугар уус-уран айымньыны судургу ырытыы: ол эбэтэр бастаан тиэкиһи сабаҕалаан, истэн, онтон ааҕан, ырытан, хат-хат төннөн, ис хоһоонун кытта тэннээн көрүү ытыллар. Айымньыны ырытыыга термин туттуллуута. Айымньы уус-уран тыла ааҕы бары этабыгар болҕомто киинигэр турар. Тиэкис аналиһыгар тыл (эпитет, тэннэбил) туспа тутан ырытыллыбат, айымньыга сыһыаран, туох суолталаахтык туттуллубутун тоһоҕолоон бэлиэтэнэр, көрүллэр. ааҕы ис хоһоонугар оҕо сааһыгар өйдөнөр тиэмэ уонна уус-уран айымньы проблемата, онно этиллэр майгы-сигили сыаннастара, тыла- өһө көрүллэллэр. Айымньыны ырытыы араас таһымнаах сюжет таһымыгар (дьоруойдары кытта билсирин, кэпсэнэр түгэни ырытыы); дьоруой таһымыгар (дьоруой тугу эрэ гынар сүрүн ис хоһооно, киниэхэ ааҕааччы сыһыана); ааптар таһымыгар (ааптар дьоруойугар сыһыана, ааптар этэр санаата уонна айымньы уопсай ис хоһооно). Маннык ырытыы айымньыны бүтүтүүн көрөргө сүрүн хайысха буолар. айымньыны араастаан ырытыы, оҕо айымньы ис хоһоонун өйдүүрүгэр, тылга болҕомто уурарыгар, өйө-санаата байарыгар, майгыта-сигилитэ тупсарыгар көдүүстээх.

Айымньыны хаста да төхтүрүөй ырытыы түмүгэр, оҕо доһордоһуу, убаастабыл, кыра уонна кыаммат дьонно көмөлтө, үтүө сыһыан сыаннастарын инэринэр, ааҕыттан дуоһууар, астынар, болҕомтолоох ааҕы түмүгэр айымньы туһунан, ис хоһоонугар бэйэтин сыһыанын этэр. Бырагыраама айылҕа тиэмэтин хабар элбэх айымньылаах, ол иһин оҕо айылҕаны кэтиир үөрүйэбэ олохсуйар, олоһун уопута сайдар. оҕо айар дьоһура сайдарыгар айымньыны оонньоон көрдөрөрө, онно кытара улахан оруоллааһын бырагыраама учуоттуур. Айымньыны оонньоон көрдөрөрүгэр оҕо айымньыны, дьоруойдарын өйдүү, бэйэтин сыһыанын тириэрдэн оонньоур.

Төрдүс салаа –«Оҕо ааҕар эйгэтэ. Ааҕы култуурата» ааҕы эйгэтин ис хоһоонун уонна ааҕыллыан сөптөөх айымньы аатын ыйар. Манна саха, Саха сирин хотугу омуктарын, Россия араас омуктарын, тас дойду суруйааччыларын уус-уран айымньылар, научнай-биллэрэр, аныгы кэм суруйааччыларын айымньылар, ону таһынан норуот тылынан уус-уран айымньыта (остуоруйа, үһүйээн, ырыа, өс хоһооно, таабырын о.д.а.) киирэллэр. Бырагыраама кыра оҕо интэриэһин учуоттаан, олох араас өрүтүн хабар айымньыларга болҕомто (уураар) биэрэр: бэйэ саастылааһын уонна улахан дьону кытта сыһыан, мүччүргэннээх сыры, айылҕа, дойду историята, култуурата, омуктар култууралара, ону тэннээн көрүү, биир тиэмэлээх араас ааптар айымньытын ааҕы, ырытыы о.д.а. Тиэмэ төһөнөн киэн да, оҕо соччонон олоһун уопута байар кыахтанар, билэр-көрөр баҕата кэниир, ааҕар кыаҕа сайдар, ааҕы култуурата инэр. Киирбит айымньылар кыра саастаах оҕо өйүн-санаатын, майгытын-сигилитин, эстетическэй өттүнэн иитиигэ оруоллара улахан. Оҕо ааҕар үөрүйэбэ сайдытын көрөн, тулалыыр эйгэтин туһунан билиитэ дирингээн истэбин аайы, ааҕар эйгэтэ кылаастан кылааска кэнээн, эбиллэн, байытыллан иһэр. Сыһыа оҕо библиографическай култуурата олохсуйар.

Онон литературнай ааҕы кууруһа художественнай-эстетическэй, өй-санаа, майгы-сигили хайысхалаах буолан ааҕы кэмпитиэнсийэтин байытар, кэнэтэр. Үөрэнээччи бэйэтин билиитин, ааҕар үөрүйэбин, сатабылын үөрэх сыалын уонна тустаах олох түгэннэрин быһаарарыгар сөпкө туһанар үөрүйэбин олохсутунар, кэпсэтэр эйгэтэ еэниир, ааҕы култуурата сайдар (аахпытын диринник өйдүү, ааҕар кинигэтин талар үөрүйэхтэнэр, уус-уран литератураны өрүү ааҕар баҕата олохсуйар). Оҕо ааҕар култуурата төһөнөн баай да, соччонон үтүө майгылаах-сигилилээх уонна кэрэ өттүгэр сайдылаах.

Түмүктээн эттэххэ, „Литературнай ааҕы,“ ис хоһооно оҕо тылын-өһүн, аан дойду уус-уран литературатыгар кириитин, ааҕар кыаһын, ааҕар култууратын сайыннарар, байытар.

Үөрэх былааныгар үөрэх предметин миэстэтэ Үөрэх былаанынан алын сүһүөх оскуолаҕа литературнай ааҕыны үөрэтиигэ барыта 238 ч. көрүллэр. Ол иһигэр: 1 кылааска - 16 чаас; 2 кылааска - 34 чаас; 3 кылааска - 34 чаас; 4 кылааска – 34 чаас.

Үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ

Ытык өйдөбүллэри үөрэнээччигэ инэриин түмүгэ

1. Төрөөбүт дойдунан, дойду историятынан уонна норуоттарынан киэн туттуу санаатын олохсутуу;
2. Атын омук историятыгар уонна култууратыгар убаастабыллаахтык сыһыаннаһы.
3. Үөрэнэр баҕаны, бэйэни сайыннары.
4. Бодоруһууга майгы-сигили нуорматын, бэйэ эппиэтинэһин сайыннарар, салайынар.
5. Эстетическэй сыһыаны олохсутуу.
6. Сиэрдээх быһыыны, атын дьонно амарах сыһыаны сайыннары.
7. Бииргэ үлэлиир сатабылы сайыннары;
8. Үтүө сыһыаннаах бодоруһууну олохсутуу;
9. Мөккүөрдээх түгэнтэн сатаан тахсар үөрүйэҕи олохсутуу;
10. Айымньылаах үлэҕэ баҕаны үөскэтии, сэрэхтээх, чөл олох туһунан өйдөбүлү, сыһыаны олохсутуу.

Үөрэх сатабылларын сайыннары түмүгэ

1. Араас тизкиһи ис хоһоонноохтук ааҕар, учугэйдик толкуйдаан санарар, тылынан уонна суругунан тизкиһи онорор;
2. Сорудаҕы толорорго санга араас көрүгүнэрин, ньымаларын...
3. Сэһэргэхэр кинитин болҕойон истэр, кэпсэтэргэ бэлэм, кэпсэтиигэ араас сана үөскүүрүн өйдүүр, бэйэ санаатын тиэрдэргэ кыһаллар, дакаасты сатыыр.
4. Тэннэбил, ырытыы, түмүү, түмүктээһин, наардааһын, маарынныыры, хардарыта сибээһи, төрүөтү булар, хайа баҕрарар тиэмэҕэ кэпсэтиһиигэ кыттар.
5. Атын предметтэри үөрэтэргэ „Литературнай ааҕы“, төрүт буоларын уонна предметтэр алтыһыларын өйдүүр (бодоруһуу, култуура, айымньылаах үлэ; кинигэ, ааптар, айымньы ис хоһооно; уус-уран тизкис уо.д.а.); гуманитарнай-эстетическэй хайысхалаах предметтэр икки ардыларынааҕы сибээстэрин өйдүүр.
6. Үөрэх дьарыгын сыалын уонна соругун өйдүүр, сөптөөх ньымалары булан туттар, туһанар.
7. Үөрэх дьарыгын туруоруллубут соруктарга олобуран былаанныыр, хонтуруолланар уонна сыаналанар, ситиһиигэ тиэрдэр ордук көдьүүстээх ньымалары быһаарар.

Тустаах үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ

1. Уус-уран айымньы омук уонна аан дойду култуурата, сиэр-майгы сыаннастара уонна баар үгэстэр харыстабыллаах буолуохтаахтарын, кэлэр көлүөнэҕэ тиэрдиллиэхтээгин өйдүүр.
2. Кинигэ - киһи-аймах култууратын ураты сыаннаһа буоларын өйдөөн, харыстабыллаах сыһыаны олохсутуу.
3. Уус-уран айымньы тыл искусствота диэн өйдүүр, харыстабыллаахтык сыһыаннаһар.
4. Саха уонна Россия элбэх ахсааннаах норуоттарын уус-уран литератураларын духуобунай уонна сиэр-майгы сыаннастарын өйдүүр.
5. Сайдыылаах, үөрэх бары предметтэригэр ситиһиилээх буолууга тиһиктээх ааҕы суолтатын өйдүүр; аан дойду, Россия историятын уонна култууратын, үтүө уонна мөкү сыһыан, сиэр-майгы туһунан бастакы өйдөбүллээх.

6. Аафыы суолтатын, араас көрүгнээх тиэкис (билиһиннэрэр, үөрэтэр, талар, көрдүүр, чинчийэр) уратытын уонна ис хоһоонун өйдүүр, дьүүллэһиигэ кыттар, герой араас быһыытын-майгытын сизэр-майгы өттүнэн ырытар, сыаналыыр.

7. Таска уонна искэ аафыы техникатын баһылааһын, аахпыты араастаан уларытыы, уус-уран, научнай-популярнай уонна үөрэтэр тиэкистэри ырытарга судургу литературоведческэй өйдөбүллэри туһаныы, салгыы аабааччы быһыытынан уонна тыла-өһө сайдыытыгар суолталаабын өйдүүр.

8. Бэйэ аабаарга сөптөөх кинигэни талары сатыыр, тиэмэтичэскэй, алфавитынан каталогтары уонна сүбэлиир испиһэги туһанар, бэйэ ситиһитин, кыабын сыаналанар, тупсарынар, эбии дьарыктанарга, информация хомуйарга ыйар-кэрдэр матырыйаалынан таба туһанар.

Үөрэх предметин ис хоһооно

Сангары уонна аафыы үлэтин көрүгнэрэ

Истии. Туора сананы истэн ылыныы (кэпсэтэр киһи саната, араас тиэкиһи аафыы). Туора сананы хайдах баарынан өйдөөһүн, истибит айымньы туһунан ыйытыыга сатаан хоруйдааһын, буолбуту сааһылаан быһаарыы; сана соругун өйдөөһүн; үөрэх, научнай-биллэрэр, уус-уран айымньы тиэкистэрин истэн баран, ыйытыыны сатаан биэри.

Таска аафыы. Тылы, этиини уонна тиэкиһи буукубалаабакка уонна сүһүөхтээбэккэ таба аафыы. Сүһүөбүнэн аафыыттан сыыйа бүтүн тылынан өйдөөн аафыы, тыл ситимин интонациянан холбооһун; тиэкис ис хоһоонун өйдүүр туһугар кылаастан кылааска аафыы тэтимин түргэтэти. сангарар сана (тыл ситимэ уонна этии) суолтатын өйдүүргэ ыйыы биэри. Дьобус тиэкиһи хоһоонноохтук аафыы: таба сангары уонна интонация нуорматын тутуһуу; аафыы соругун өйдөөһүн, аабаар айымньыга сыһыаны көрдөрүүгэ интонацияны тутуһуу, сангары уонна бодоруһуу соругар сөп түбэһиннэрэр аафыы тэтимин түргэтэти эбэтэр бытаарды. Сурук бэлиэтэ чорботулар этиилэрин интонациялаахтык аафыы. Араас көрүгнээх уонна тииптээх тиэкистэр уратыларын өйдөөһүн.

Искэ аафыы. Кээмэйинэн уонна көрүгүнэн (жанрынан) сөптөөх айымньылары таска аафыыттан сыыйа искэ аафыыга көһүү. Аахпыт тиэкиһи өйдүүргэ ис хоһоонун санатыһан уонна ыйытыыларга хоруйдаан хонтуруолланыы уонна көннөрүнэр ньымалары туһаныы. Аафыы араас көрүгүн (үөрэтэр, талар, билсэр) туһанан, үөрэх уонна научнай-биллэрэр тиэкистэн информацияны булла үөрэни. Аафыы араас көрүгүн уратытытн өйдөөһүн: факт, ойуулааһын, этиини толоруу уо.д.а.

Араас көрүгнээх тиэкиһинэн үлэ. Уус-уран, үөрэх, научнай-популярнай тиэкистэр өйдөбүллэрин били, кинилэри тэннээһин. Манньык көрүгнээх тиэкистэри оноруу соруктара. Көннөрү этиилэртэн тиэкиһи араарар үөрүйэҕи баһылааһын. Тиэкис тиэмэтин уонна сүрүн санаатын бэйэ быһаарыыта; төрүөт уонна түмүк сибээстэрин быһаарыы; тиэкиһи сөптөөх кэрчиктэргэ араарыы. Хас биирдии кэрчик уонна тиэкис сүрүн чаастарын быһаарыы, аат биэри; тиэкис ис хоһоонун ааттыыр ыйытыы этиилэринэн эбэтэр бэйэ толкуйунан былаан оноруу. Тирэх тылларынан эбэтэр бэйэ онорбут былаанынан тиэкиһи ситилии, талан, кылгатын кэпсээһин. Кэпсииргэ туох кэнниттэн туох буоларын чопчу ситимнэн тутуһуу. Аахпыт тиэкиһи эбэтэр атын бэриллит холобуру үтүгүннэрэн, ойуулааһын, сэхэргээһин, толкуйдааһын тиэкиһи оноруу. Кэпсэти кэмгэр кинилэри туох сыаллаах туһанары быһаарыы.

Элбэх информация араас көрүгүн кытта үлэлээһин. Уопсай ырытыыга кыттыы: ыйытыыга хоруйдааһын, чопчу тиэмэҕэ иһитиннэри оноруу, атын киһи этэрин истии, кэпсэти кэмгэр хоруйдары толорон, ситэрэн биэри. Ыйымньыгы уонна көрдөрөр-ойуулуур матырыйаалы туһаныы.

Тиэкис ис хоһоонун ойуулааһын (айылба, герой тас көрүгэ, буолар сирэ) уонна толкуйдааһын (туох туһунан кэпсэнэрэ, сүрүн санаата) ньымаларын туһанан хаттаан оноруу. Уус-уран уонна научнай-биллэрэр айымньылары тэннээһин, кэпсэтигэ туох сыаллаах туһанары быһаарыы: аабааччы изиитигэр сабыдыаллааһын.

Библиографической култуура. Кинигэ - искусство ураты көрүнгө. кинигэ - били төрдө. Саха сиригэр бастакы кинигэлэр уонна кинигэни бэчээттээһин саҕаланыыта (уопсай өйдөбүл). Үөрэх, уус-уран, ыйынньык кинигэ. Кинигэ ис хоһооно эбэтэр иһинээбитэ, таһа, титульной илииһэ, аннотацията, ойуулар (иллюстрациялар). кинигэбэ информация көрүнгө: научнай, уус-уран (кинигэ тас көстүүтүгэр олобуруу, ыйар-иллюстративнай матырыйаал).

Кинигэ тиибэ: айымньы-кинигэ, хомуурунньук-кинигэ, суруйуулар хомуурдара, периодической бэчээт, ыйынньык, тылдыт, энциклопедия арааһа.

Бэриллит испииһэтинэн кинигэни талы, картотекалар, библиотекаҕа оҕо кинигэлэрин туһаныы. Алфавитынан каталог. Оҕо сааһыгар сөптөөх тылдытынан уонна ыйынньык-литературанан туһаныыта.

Учуутал көмөтүнэн үөрэх уонна научнай-популярнай тизкистэр уратыларын быһаарыы.

Уус-уран айымньы тизкиһинэн үлэ. Уус-уран айымньы ис хоһоонун өйдөөһүн, эйиилээхтик ылыныы. Айымньы аатын кытта ис хоһоонун өйдөөн ситимнээһин.

Уус-уран тизкис уратытын быһаарыы, айыллыбыт сыалын өйдөөһүн (ааҕааччыга ойууламмыт хартыына уонна уран тыл нымата).

Тылы хайдах иһиллэринэн уонна суолтатынан ырытыы, көнө уонна көспүт суолта. Суруйааччы айбыт хартыынатан өйгө ойуулуур үөрүйэх.

Тыл ойуулуур-дьүһүннүүр ныматын туһанан, айымньы тизкиһи эбэтэр быһа тардыыны бэйэ айыыта. Уруһуйдарынан эбэтэр иллюстрацияларынан кэпсээн айыы; уус-уран айымньыттан иллюстрацияҕа сөп түбэхэр кэрчиктэри булуу. Аахпыт тизкистэн быһа тардыыны тылынан ойуулааһын.

Айымньы геройун характеристикалааһын (мэтириэтэ, майгыта, туттуута-хаптыыта, саната), буолбут быһыы төрүөтүн ырытыы. Сурун санааны тириэрдэн, сиһилии, талан уонна кылгатын кэпсиир дьобуру ингэри. Геройдар быһыыларын маарыннатан эбэтэр утары тутан тэннээһин; онно сөп түбэхэр тылы эбэтэр тыл ситимин булуу. Тизкиһи ырытыыга учуутал көмөтүнэн ааптар геройга сыһыанын, айымньы сүрүн санаатын быһаарыы.

Тизкистэн сөптөөх кэрчиктэри булуу: айылҕаны ойуулааһын, буолар сирэ-уота, герой туттуута-хаптыыта. Бэриллит быһа тардыыны бэйэ талан кэпсээһинэ, тирэх тылы, тыл ситимин кэпсээнтэн булуу. Буолар түгэннэринэн, уйулҕаны ойуулааһынынан, геройдар быһыыланыларынан маарыннаһар быһа тардыылары араас айымньыттан булан тэннээһин; түмүү уонна түмүктээһин.

Кыра кээмэйдээх хоһооннору уонна норуот тылынан айымньыларын өйтөн ааҕыыга үөрэтии. „Төрөөбүт дойду“, диэн өйдөбүлү ингэриини, кинигэ таптал Россия бары норуоттарын айымньытыгар көстүүтэ. Араас норуот тылынан айымньытыгар тизмэ, сүрүн сана, герой, сир-майгы сыанабыла маарыннаһыыта. Россия духуобунай-нравственной, култуурунай үгэстэрин ылыныы, үөрэнии.

Литературнай - уус-уран айымньыларга арыллар амарах сана, чизһинэй, хорсун быһыы, доҕордоһуу, өстөһүү, аба-сата, кырык, бэйэ суолтатын билини, дьобуннаах, сизрдээх буолуу курдук сир-майгы, этика ОйДОбУллэрин ылыныы, ингэрини. Бу өйдөбүллэри герой атын дьонно, айылҕаҕа, тулалыыр эйгэбэ сыһыанын холобуругар олобуран ырытыы.

Дьону кытта сыһыанна бэйэбэр баҕарбаккын онорума, бэйэбин таптыырын курдук атын киһини таптаа диэн сир-майгы, сир-сигили быраабылаларын тутуһуу туһунан толкуйдааһын; ону күннээби олоххо алтыһыыга туһаныы: бэйэмсэх, ымсы буолуу, хара санааланы курдуктартан тутунар сана. ©стөһүүгэ, кырыктыыыга, бэйэмсэх буолуута, атын киһи личноһыгар ытыктабыла суох сыһыаннаһыыта олобуру алтыһыы көдүүһэ суогун дакаастыыр сюжеттар, литературнай персонажтар быһыылар маарыннаһыыта. истинник санаһыыга, тапталга, тулуурга, хардарыта көмөбө, аһыныгас уонна амарах буолууга, алдырхайтан быһааһын, тылга туру, албынтан-көлдүүнтэн куотунуу курдуктарга олобуран, доҕотторун кытта истинник сыһыаннаһар кэпсээн уонна остуоруйа геройдарынбыһыыларыттан холобуру аҕалар үөрүйэх.

Айымны героидарын үтүө уонна мөкү быһыыларын өйдөөһүн, учуутал көмөтүнэн санааны олохтоохтук этиини. Бэйэ быһыытын ырытыы, литературнай айымныыттан сөбүлүүр геройу үтүктэр баҕа.

Үөрэх, научнай-популярнай уонна уус-уран тиэкини кытта үлэ. Айымны аатын өйдөөһүн, ис хоһоонун кытта ситимнээһин. Үөрэх уонна научнай-популярнай тиэкистэр уратыларын туһунан информациялааһын. Үһүээн, сэхэн, танара кэпсээннэрин биир уопсай уратыларын өйдөөһүн (быһа тардыы эбэтэр дьобуус тиэкис). Төрүөт уонна түмүк сибээһин олохтооһунна араас көрүннээх тиэкини ырытыы судургу ньымаларын кытта билсиһии. Тиэкис сүрүн санаатын быһаарыы. Тиэкини чаастарга араарыы. Кыра тиэмэлэри быһаарыы. Күлүүс эбэтэр тирэх тыллар. Тиэкини хаттаан оноруу алгоритмын туттуу. Күлүүс тылга, моделга, схемаба тирэҕирэн тиэкини хаттаан оноруу. тиэкини сиһилии кэпсээһин. Тиэкистэн сүрүнүн арааран кылгатын кэпсээһин.

Кэпсэтэр үөрүйэх. Бодоруһуу сирэ. Диалокка, сана биир көрүнэр, кэпсэтээччилэр сана атастаһалларын өйдөөһүн. Диалог уратытынан кэпсэтии сыалын били, ыйытыыны уонна хоруйу толкуйдааһын, кэпсэтэр киһини истэр үөрүйэх, кэпсэтиини ыйытыы уонна реплика көмөтүнэн көбүлээһин буолаллар; тиэкис ис хоһоонугар уонна бэйэ тус уопутугар олобуран, бэриллитит тиэмэҕэ эбэтэр айымны туһунан бэйэ санаатын этии. Бодоруһуу сирин тутуһуу. Норуот тылынан айымныытыгар олобуран, норуот кэпсэтэр сирин уратыларын кытта билси.

Монолог - сана биир ураты көрүнэ. Тиэкискэ (бэриллитит тиэмэ эбэтэр ыйытыыга хоруй) олобуран, сүрүн санааны быһааран дьобуус этиини сангарар үөрүйэх. Аахпыт эбэтэр истибит научнай-популярнай, үөрэх уонна уус-уран тиэкистэр уратыларын учуоттаан туран тириэрдии.

Тугу этэри эрдэ былааннааһын (хайдах саҕалыыры, онтон тугу этэри уонна тугунан түмүктүүрү); этэр сана сыалыгар сөп түбэхэр тылы-өһү булуу. Ойуунан, аахпыт тиэкиһинэн эбэтэр бэриллитит тиэмэҕэ ситимнээх сана, кэпсэтии сирин тутуһан кылгас кэпсээни оноруу.

Сурук. Суругунан сана сирэ. Суругунан сана нуорматын тутуһуу; ис хоһоон аатыгар, тиэмэтигэр сөп түбэһиитэ (буолар сирэ, герой характера). Суругунан санаба тыл ойуулуур-дьүһүннүүр ньыматын туттуу (синоним, антоним, тэннээһин). Суругунан тиэкини бэрэбиэркэлэнии уонна көннөрүү.

Бэриллитит тиэмэҕэ, бэйэ кэтээн көрүүтүнэн эбэтэр аахпыт айымны туһунан кылгас өйтөн суруйуу, ойуулааһын уонна толкуйдааһын ньымаларын туһанан кинигэ, дьобуус кэпсээн (бэйэ олофор буолбут түгэн) суруйуу.

Оҕо ааҕар эйгэтэ

Норуоттар тылынан уус-уран айымныылары. Кыра кылаас үөрэнээччитин ссаһыгар сөптөөх XIX – XX үйэтээҕи Россия норуоттарын уонна тас дойдулар литератураларын, оҕо литературатын классиктарын, Россия норуоттарын уонна тас дойдулар билигини суруйааччыларын айымныылары. Уус-уран, научнай-популярнай, историческай, муччүргэннээх сырылардаах, ыйыннык-энциклопедия кинигэлэр, оҕо хаһыата, сурунаала. Кылааска ааҕыыга уонна истиигэ, бэйэ уонна дьибэ кэргэнинэн ааҕыыга, атын оҕолору кытта уонна дьибэ кэргэннэ ырытыыга аналлаах айымныылар араас көрүннэрэ (саха уонна Россия норуоттарын остуоруйалара; таабырыннар, ырыалар, чабырбахтар, өс хоһоонноро; кэпсээннэр уонна хоһооннор; үһүээннэр уонна номохтор).

Бырагыраама сүрүн тиэмэлэрин ис хоһооно; араас норуот фольклора, Ийэ дойду, киниэхэ таптал, историята, айылбаата; оҕо, ыал уонна оскуола; кырачаан доҕотторбут; үтүө быһыы, доҕордоһуу, чиеһинэй буолуу, албан аат; дыктилэр-дьибэлэр, киэн туттар суруйааччыларбыт уо.д.а.

Кылаас аайы бэриллэр уопсай тиэмэлэргэ ааҕар үөрүйэҕи эрчийиигэ маннык салаалар тутуһуллаллар: „Библиотекаба дьарык,, „Биһиги театрбыт,, „Бэйэ ааҕыыта,, „Дьибэ кэргэнинэн ааҕыы,, „Ойуулуур-дьүһүннүүр эйгэҕэ,, „Айар бырайыак,, „Айымны Дойдутун кистэлэннэр,,

Литература өйдөбүллэринэн үлэ

Тиэкистэн ойуулуур-дьүһүннүүр ньыманы булан араарыы: синоним, антоним; уус-уран быһаарыы, тэннээһин, метафора, сирэйдээн этии (учуутал көмөтүнэн).

Литература өйдөбүллэрин быһа холуйан били: уус-уран айымны, тыл искусствота, ааптар (кэпсээччи), тиэмэ, герой (мэтириэтэ, туттуута-хаптыыта, майгыта, саната); ааптар геройга сыһыана (учуутал көмөтүнэн).

Сэһэн (кэпсээн) тутулун туһунан уопсай өйдөбүл, ойуулааһын (айылҕа, мэтириэт, мал-сал), толкуйдааһын (герой монолога, геройдар кэпсэтиилэрэ).

Кэпсээнинэн уонна хоһоонунан сана, хоһоонунан айымны уратыта (ритм, рифма).

Айымны жанра. Историческай-литературнай өйдөбүллэр: фольклор уонна ааптар айымныта (араары).

Фольклор кыра жанрын били, араары, сүрүн санаатын быһаары.

Остуоруйа көрүгнэрэ: тынар-тыннаах, олох-дьаһах, аптаах-алыптаах. Остуоруйа уус-уран уратыта: остуоруйа геройа, ойуулуур-дьүһүннүүр ньымалар, тутула. Литературнай остуоруйа. Олонхо өйдөбүлэ, олонхо, бухатыыр, геройдара, Орто дойду, олонхо тыла. Кэпсээн, хоһоон, үгэ туһунан уопсай өйдөбүл, тутулларын уонна ойуулуур-дьүһүннүүр ньымаларын уратыта.

Айар үлэ

Ааспыт айымныга маарыннатан ойуулааһыннаах уонна толкуйдааһыннаах остуоруйаны уонна кэпсээни айыы; учуутал көмөтүнэн остуоруйа сюжетын сайыннаран атын варианты толкуйдааһын.

Литературнай айымны тиэкиһин уларыты: оруолунан аабы, инсценировкалааһын; хоһоонноохтук аабы, тылынан ойуулааһын; ыһыллыбыт тиэкиһи сааһылааһынга араас ньыманы туһаны (төрүөт-түмүк сибээһин олохтоохун, буолар түгэни сибээстээһин, дьайылары толорууга түһүмэхтэри тутуу); өйтөн айыылаах аахпыттан суруйуу, уус-уран айымныта (маарынныыр тиэкис), худохунньук хартыынатыгар, айымнынан ойуулар серияларыгар эбтэтр тус уопукка олобуран бэйэ тиэкиһин айыы.

Тылынан уус-уран, музыкальнай, ойуулуур-дьүһүннүүр айымнылары тэннэн көрүү; музыканы, хоһоону истиигэ олобуран бэйэ этиилэрин оноруу, онно бэйэ сыһыанын тириэрдии уонна ону тыл көмөтүнэн тириэрдии (учуутал көмөтүнэн).

3 кылааска аабы уруга тематическай принципкэ олобулар. Лексическэй тиэмэ ахсын үөрэнээччи онно сыһыаннаах норуот айымнытын, араас суруйааччы кэпсээнин, хоһоонун, тылбаас айымнытын аабар. Онон суруйааччыны кытта билсиги салгы кэниир, биир тиэмэлээх тус-туспа айымныны тэннэн көрөр кыах баар буолар. Тиэмэ араас өттүттэн арыллан, оҕо билиитэ-көрүүтэ сааһыланарыгар туһалыыр.

Аабар, толкуйдуур, айар дьобуру сайыннары

Аабы, интонацияны тутуу

□ Тиэкиһи сөпкө, өйдөөн (сыһа аахпытын бэйэтэ көннөрөн) таска доргуччу аабар. Туочукаба, соппутойгатохтоон, тыныллар, куолаһынуларыгар. Ыйыты, соруйуу, күүһүрдүү этиинтонациятын тутуһар. Оруолунан үллэстэн аабар.

Кылаас таһынаабы аабы

□ Учууталис хоһоонункылгастык кэпсээбитэбэтэр соробун кэпсээбиткинигэтин кылаас таһыгар аабар. Айымныаатын, авторын өйдүүр. Үчүгэй суруйааччыдиэн өйдөбүл үөскүүр. Библиотекаба сылдыар, бэрээдэги тутуһар.

Литературнай аабы нэдиэлэ 1 чаас, сылга 34 чаас.

3 кылааска Литература аабытын урогун календарнай-тематической былаана

№	Тема урока	Кол-во часов	Дата проведения	
			План	Факт
I чиеппэр				
Үөрэх баар – бараммат баай – 1 ч				
1	Кирири урук. Үөрэх баар бараммат баай	1	7.09	
Итиллэр Ийэ айылбабыт – 6 ч				
2	Айылбаны хонуйууга уус-уран ньымалар	1	7.09	
3	Михаил Чооруонап «Балысхан баайдаах дойду»	1	14.09	
4	Николай Габышев «Буюккэ кибиргэс дуо?»	1	21.09	
5	Моисей Ефимов «Куьун кутаата». Георгий Данилов «Ким кизэргэттэ?». Илья Чабылбан «Кыьынны ырыа»	1	28.09	
6	Иван Мигалкин «Мин сааы таптыбын»	1	5.10	
7	Леонид Попов «Моойторук охсуста». Иннокентий Сосин «Дьэдэьнньиттэр»	1	12.10	
Кинигэ – мин аргыьым (3 ч)				
8	Кинигэ арааьа. Кинигэ туьунан бэргэн этии, ох тыл. Федор Ефимов «Бастакы кинигэлэр»	1	19.10	
9	Бүөтур Тобуруокап «Күндүтгэн күндү кылаат». Иннокентий Левин «Чэй сууга»	1	26.10	
II чиеппэр				
10	Уйбаан Бахсылыырап "Кинигэ", И.Чабылбан "Учууталга"	1	9.11	
Остуоруйа дойдута - 6 ч				
11	Остуоруйа алыптаах дойдута, остуоруйалар араастара "Тулааьах ул"	1	16.11	
12	Эбэнки остуоруйата "Кэ5э"	1	23.11	
13	А.С.Пушкин "Муора хонно5ор күөх дууп маска"	1	30.11	
14	Узбек остуоруйата "Карнайдаах ул"	1	7.12	
15	Алтай остуоруйата "Сүүс өй"	1	14.12	
16	Иннокентий Сосин "Икки чабычах"	1	21.12	
III чиеппэр				
Олонхо - төрөөбүт тыл кэрэтэ, өбүгэ үгэһэ - 3 ч				
17	Кирири урук. Олонхо дьоруойдара, сүрүн санаата, олонхо тыла-өһө	1	11.01	
18-19	Күннүк Уурастыырап «Нуобалдьын Кугас аттаах Тойон Дьа5арыма бухатыыр»	2	18.01 25.01	
Таптыбын бары тынар тыннаабы - 5 ч				
20	Кирири урук. Уус-уран уонна сурутуу литература. Владислав Авдеев "Олуйтарыы"	1	1.02	
21	Николай Якутскай "Хотой до5оро". Буетур Тобуруокап "Чыычаах о5ото" чабыр5ах	1	8.02	
22	Тимофей Сметанин, Яков Стручков "Төбөбөр кус сымьыттаабыта, өлөр суолтан	1	15.02	

	бөрө быыһаабыта			
23	Михаил Тролуков "Чыычаабым"	1	22.02	
24	Василий Тарабукин "Куба өлүүтэ"	1	1.03	
	Утуе дыыала - уеруутэ дэлэгэй - 5 ч			
25	Кирири уруок. Тирэх тыл, этии. Тижис былаана. Василий Тарабукин "Санаа хайдыһыта"	1	15.03	
26	Николай Носов "О5урсу"	1	22.03	
	IV чизппэр			
27	Владислав Авдеев "Минньигэһи сизбэт күн"	1	5.04	
28	Семён Руфов "Албынчыктар". Суорун Омоллоон "Сымыйалыан - бэйэ5эр куһа5аны оностуон"	1	12.04	
29	Семён Винокуров "Күөскүн эрдэттэн өрүнүмэ"	1	19.04	
	Суруйааччылар - оболорго – 5 ч			
30	Хоһоонунан остуоруйа, үгэ, үгэ санаата. Моисей Ефимов "Куобах кутуруга уолчаан"	1	26.04	
31	Анна Неустроева "Оболор"	1	3.05	
32	Эрилик Эристиин "Кыһынны кизэһэ", А.С. Пушкин "Кыһынны кизэһэ"	1	10.05	
33	Сэмэн Тумат "Туундара оһо5о". Софрон Данилов "Торбостор"Софрон Данилов "Торбостор"	1	17.05	
34	Уйбаан Бахсылыырап "Аат", "А5ыстаах эр киһи". Иван Крылов "Аһыҥа уонна кымырда5ас", "Куба, сордон уонна рак"	1	24.05	